

Ljubljana je sprejela osvoboditelje

Partizanske brigade, osvoboditeljce naše domovine, se 9. maja z vseh strani zgrinjajo v Ljubljano

Opusti, da ti pišem že drugič zapored. Tvoje zadnje pismo je žal še v predalu. Upam, da bo tudi nam prišla vrsta. Čast so takšni, da moramo marsikaj opraviti mimo vrstnega reda. Prepričan sem, da to razumeš. Zato ti sporočam naslednje:

Zadnjičkrat sem te v pismu zaprosil, da vsekakor opozoriš vse člane svojega kolektiva, da so 9. in 10. maja na proslavi v Ljubljani. Upam, da si to izpeljal. Vem, da ta stvar ni tako preprosta. Zadnja leta smo namreč precej popustili. Navadili smo se, da grede nekatere stvari mimo nas, kakor da nas ni, v resnici pa smo vedno tu, ob njih in z njimi. Tako je tudi s temi našimi proslavami, temi stalnimi obeleževanji in dokazovanji naš samih. Kajti, bodimo iskreni, tega ne delamo zaradi drugih, marveč zaradi nas, da bi samemu sebi dokazali, kje smo in kako veliki smo. Zato ljudem to povej, tovariško, tako, kakor da bi jim želel temeriti utrip patriotizma. Ko bodo to začutili, sem prepričan, da jim ne bo več treba pripovedovati. Takrat so jim potrebna samo dejanja. Pazi, prosim te, da ne boš izpadel kot jalov aktivist. To bi lahko bilo slabo.

No, to sem želel povedati samo kot nekoliko daljši uvod v nekaj drugega, kar se mi zdí več kakor aktualno. Verjemi mi, da je to pomembno. Po radiu ali televiziji si slišal, prebral pa si lahko tudi v časnikih, da je 18. aprila zasedal v Ljubljani naš centralni komite ZKS. Na dnevnem redu so bile tekoče politične zadeve. Napravil je nekakšno bilanco dela po VII. kongresu ZKS in X. kongresu ZKJ ter po sprejetju repubiške in zvezne ustave. Prvo bilanco na repubiški ravni. Takoj moram reči, da je resnično dobra. Veliko lahko pokažemo na vseh ravneh in v vseh okoljih. Kongresne sklepe uresničujemo. Politična aktivnost v ZK se stalno krepi. Krepi se tudi CK, saj smo v tem obdobju sprejeli v njene vrste več kakor 8.000 novih članov. Upam, da so med njimi tudi vaši mladi komunisti. Organizirali smo veliko političnih šol, v katerih uresničujemo A in B program in ki jih obiskuje veliko komunistov. Prav tako upam, da so te šole uspešne tudi pri vas. Partijsko življenje tebe normalno, to pa pomeni, da imate sestanke, da razpravljate (ne zaradi razprave, marveč zaradi akcij), da organizirate akcije, prodirate na vse

NAŠE DOPISOVANJE

Pismo sekretarju

Strani, z eno besedo, vodimo, če se še spominjaš, tisto politiko, za katero je Antonio Gramsci nekoč dejal, da uspešnejša sveta. Ta naša politika, ki jo sedaj vodimo, pa resnično spreminja svet, v katerem živimo. Te spremembe vodijo v boljši svet, k boljšim medsebojnim odnosom, k boljšim pogojem za doseganje večjih gospodarskih, političnih in drugih uspehov. Tu smo v celoti navzoči. Premagujemo številne ovire, ki smo jih podedovali in ki se nam nenehno postavljajo na tem našem pohodu. Premagujemo jih seveda uspešno, četudi so ti odpori v nekaterih okoljih trmoglavo vztrajni. Vendar jih premagujemo in tomimo z našimi akcijami in argumenti.

Tudi v drugih družbenopolitičnih organizacijah srečujemo skoraj prav takšno dejavnost. V socialistični zvezi je recimo novo načelo, imenovano fronta socialističnih sil, že začelo dajati nove kvalitete. V tej naši organizaciji delovni ljudje skupno rešujejo mnoge probleme, to pa je izredno pomembno za uresničevanje in utrjevanje našega političnega in delegatskega sistema. Uspehi so višji. Seveda pa so tudi slabosti. Najnevarnejše so tam, kjer do te fronte etnotnih socialističnih sil niso ustrezno pozorni. Tu se navadno dela še po starem, v forumskem krogu. Slabosti prihajajo tudi od zaruženega dela, ki se še premalo vključuje v to fronto. Poglejte, če je tako tudi pri vas.

Rezultate dosega tudi v sindikatih, čeprav z njimi v naši občini po mnenju nekaterih še nismo čisto zadovoljni. Mladina se je razširila. Kot še nikoli doslej, borci so se prav tako vključili. Prav oni so zastavovali te naše sedanje klope.

Vse to ti pišem, da bi te pripravil na naš sporazum ali dogovor. Znano ti je namreč, da je bilo na aprilski (4.) seji CK ZKS sklenjeno, da se te seje ponovijo v sleherni občini, v sleherni osnovni organizaciji ZK, v vseh družbenopolitičnih organizacijah in temeljnih samoopravnih interesnih skupnostih. Ta naloga čaka torej tudi tebe. Prepričan sem, da to zate sploh ne bo težko. Saj ste tudi pri vas dosegli v tem obdobju lepe uspehe. Treba jih je zbrati in oceniti. Pri tem pa morate biti dosledni, politično seveda. Ne smete dovoliti, da bi to opravili samo zato, ker morate, še manj pa, da bi opravili to v črni belih tehnikah. Tega ne smes dovoliti, čeprav bi to zahtevalo največje avtoritete pri vas. Ocena mora biti stvarna, se pravi poštena, komunistična. Vse drugo zavrne kot nesprejemljivo, nosilce takih predlogov pa izpostavi kritiki.

Piši mi takoj o tej vaši bilanci. Upam, da bo imela prednost pred drugimi. Prejmi veliko pozdravov od tvojege urednika.

Osvojitve Ljubljane, 9. maja 1945, je bila tako veličastna, da je ostala v neizbrisnem spominu borcev XXIX. Hercegovske divizije in vseh drugih borcev, ki so ta dan prvič stopili na ljubljanske ulice, saj so Ljubljano vsakogar sprejeli kot rodnega sina, rodno hčer. Toda velikino tega dne je najgloblje občutili tisti, ki je sam doživljal ljubljansko epopejo. Borci in aktivisti, ki so kakorkoli pripomogli, da je bila Ljubljana žibelka upora in ljudske oblasti na Slovenskem, vsi tisti, ki so nenehno gledali smrti v oči, ko so se v mestu, ograjenem z visoko žično ograjo, upirali okupatorju in domačim izdajalcem. Zanje je po junaskem boju, odgovornosti vnujdanju do skrajnosti in moreh temi nasilja, zasijalo sonce svobode še posebno toplo in svetlo.

Nemci so kmalu po prihodu v Ljubljano iz vseh vrst izdajalcev ustanovili »Slovensko domobransko legijo«. Kot izdajalska vojaška formacija so imeli domobranci tudi izdajalske naloge: skupaj z Nemci so se bojevali proti partizanskim enotam, skupaj z okupatorjem pa so tudi skušali pokoriti dolejši neuklonljivo Ljubljano. Pri izvajanju te druge naloge so domobranci v nasilju celo prekašali Nemce. Samo domobranci so v Ljubljani aretirali in strahotno mučili več kot 6.000 ljubljancem, ki so jih potem Nemci odvlekli v svoja zloglasna taborišča smrti. Dan za dnem — vse do ure osvoboditve — so vdiral domobranci v domove in vlačili ljudi v zapore. Samo januarja in februarja 1945 so aretirali okrog 500 ljubljanskih aktivistov in pripadnikov OF. Več sto ljudi so ubili pri mučenju v zapornih ali pa kje v ljubljanski okolici.

Domobranci niso imeli vse opore le pri Nemcih, ampak tudi pri slovenski protikomunistični reakciji, združeni v »narodnem odboru — NO«. »Narodni odbor«, ki se je javno udnjal Nemcem, pa je bil tajno povezan tudi z reakcio-

narji v zapadnem zavezniškem taboru in z jugoslovansko begunsko vlado v Londonu. Računali so s tem, da bodo po umiku Nemcev Slovenijo zasedle angloameriške enote in da bodo z njihovo pomočjo in z domobransko vojsko prevzele oblast. Tako je hotela protikomunistična reakcija z enim samim udarom, z nasilnim prevzemom oblasti, uničiti vse, kar je svobodoljubno slovensko ljudstvo s težkimi žrtvami izvojevalo v štirih letih boja. Toda dogodki so se prehiteli na vojaška in politična zmaga bojujočega se slovenskega ljudstva je prisilila NO k zadnjiemu brezupnemu koraku, 1. maja je Jugoslovanska armada ob sodelovanju več tisoč tržaških delavcev osvobodila Trst. Iz Trsta proti Gorici in naprej po dolini Soče je prodiral del motoriziranih enot IV. Armade, VII. korpus in XXIX. Hercegovske divizija sta dobila povelje za sklepne operacije proti sovražniku na Dolenjskem in Notranjskem. Vse bolj je kazalo, da bo narodnoosvobodilna vojska prišla v Ljubljano prej kot zahodni zavezniki. Vse večja pa je bila tudi nevarnost, da partizanski vojski domobranci in »narodnemu odboru« odreže umik na Koroško — v okrilje zahodnih zaveznikov.

Slovenska reakcija se nikoli ni uprla okupatorju, niti tedaj, ko so mu tekli zadnji dnevi na slovenskih tleh, češ da bi bilo to »memoralno« in bi naredilo na Nemce »slab vtis«. Pač pa je »narodni odbor« 2. maja 1945 pisal generalu Rösenerju, da »namerava v interesu obstoja slovenskega naroda, tako kot tudi v interesu javnega reda proklamirati nacionalno deželo Slovenijo in vzpostaviti provizorično vlado«. In dalje: »Prevzem vlade ne bo spremenil naše odločitve za odločen boj proti banditizmu na našem teritoriju.« Zastopniki NO so isti dan, 2. maja, od Rösenerja tudi ustno zahtevali predajo civilne oblasti in poveljstvo nad

partizanov, so ob »taborski skupščini« že vnaprej napovedovali, da je to »umaha enodnevnic«. Vedeli so, da ni več daleč dan, ko bo prišla v Ljubljano osvobodilna vojska in z njo prava ljudska oblast, ki se je gradila vsa leta boja. To jim je dalo moč, da so prenesli hude preiskušnje, ki so jih čakale v naslednjih dneh.

Ob mrzličnih pripravah NO na prevzem oblasti so vršili domobranci prav tako mrzlične »iskne« nasprotikov, njihove samozavne oblasti. Artirali so še več desetih pripadnikov OF. Na dan »taborske skupščine« so odvlekli iz Ljubljane še zadnji transport zapornikov proti taborišču blizu Ribnice, vendar je transport naletel na fronto in se je moral še isti dan vrniti. Toda vrnilo se je manj zapornikov — nekaj so jih domobranci spetoma v svojem gnevu ubili, precej jih je pobegnilo. V prvih jutranjih urah 4. maja je odvešla domobranska policija iz zapore v prisilni delavnici 28 odločnih borcev osvobodilnega gibanja. Blizu Turnjaka so žrtve po nečloveškem mučenju ubili in še mrtve zverinsko izkazali.

Domobranska policija, ki je strahovala zapornike v prisilni delavnici, je na dan »proglasa narodnega odbora« objestno in sadistično poniževala in mučila »komunistično drhako«. Naslednjega dne, ko je vlada pobegnila, pa jo je zajepl preplahn. Zaigali so dokumente in se pripravljali na beg. Zapornikom so pobrali vse, kar je bilo še količkaj vrednega, potem pa so jih postopoma izpuščali.

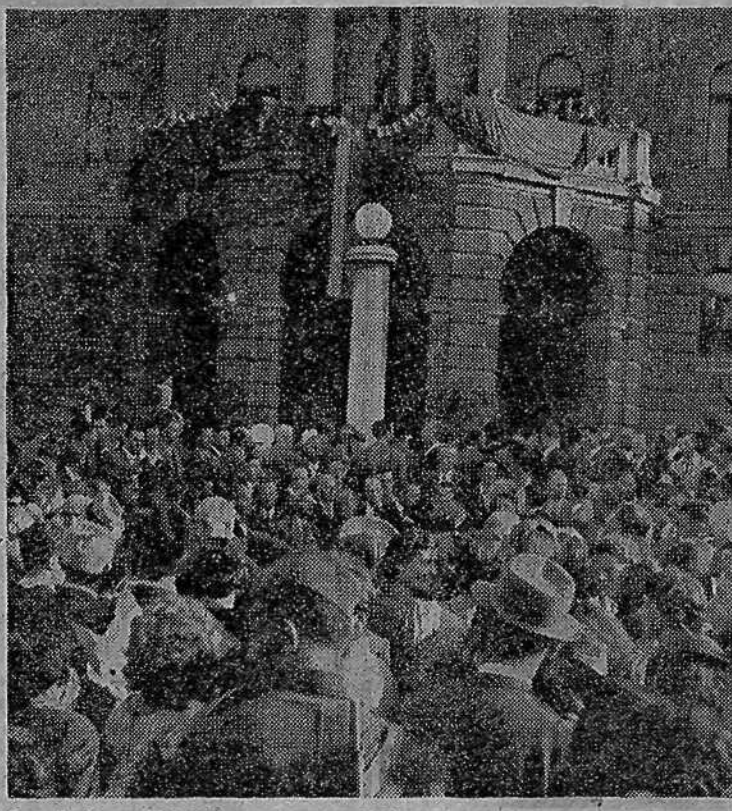
Borbeno Ljubljana pa je ob vsem tem nasilju in ob stalnih nočnih vdorih domobrancev v stanovanja, živela svoje, globoko ilegarno življenje. Hela Skučaj, ki je takrat vodila vse delo v Ljubljani, je zapisala: »Zadnje 14 dni pred osvoboditvijo so se v vsaki hiši pripravljali na osvoboditev. Zene so šivale zastave. V trgovinah so prodajali slovenske zastave v začetku brez zvezd,

jaško prisego kralju in slovenskemu narodu ter stopile v slovensko vojsko kot sestavni del kraljevske jugoslovanske vojske v domovini«.

Ko je general Rösener izvedel za proglas, je ukazal takoj ustaviti delo v tiskarnah in zapleniti še neprodane primerke lista.

Na umiku iz Jugoslavije je 3. maja pribežal v Ljubljano del nemške armadne grupe »Ex. Isti dan je postal Rösener del svojega štaba na Koroško, da pripraví tam vse potrebno za umik. 4. maja je visoki komisar za »adriansko primorje in koroški gailitser Friedrich Rainer ukazal Rösenerju, naj ugodi zahtevi NO glede predaje političnih oblasti, odločitev glede predaje vojaške oblasti pa je prepustil njemu. Sredi razsula in priprav za beg je Rösener prepustil »narodnemu odboru« razen civilne oblasti tudi poveljstvo nad slovenskim domobranstvom, ki se je preimenovalo v »Ljubljansko divizijo slovenske narodne vojske«. Nekaj ur po prevzemu oblasti, 5. maja 1945, je večina članov »vlade« in »parlament« pobegnila na Koroško, domobranci pa prepustila Nemcem. To je bilo prav na dan, ko je bila v Ajdovščini ob navzočnosti tisočev navdušenih ljudi izvoljena prva slovenska ljudska vlada »Slovenska vojska« se je vse do konca bojevala ob strani Nemcev in se skupaj z njimi utrdila na zunanji obrambi trti pred Ljubljano: Sostro — Zavrje — Orjke — Lavrica — Orna vas — Bevke — Log — Vrzdence. V zadnjih ogorčenih bojih za osvoboditev Ljubljane je padlo še mnogo borcev. Samo na Orjaku je imela Gubčeva brigada — 2 dni pred osvoboditvijo — 50 mrtvih in okrog 100 ranjenih. Ko so enote XVIII. divizije in 8. maja osvobodile Lavrico in so tudi druge partizanske enote predrele sovražniško obrambno črto, so začele nemške in domobranske enote 8. maja zvečer bežati iz Ljubljane.

Ljubljancem, ki so se že mrzlično pripravljali na sprejem

Osvojenjena Ljubljana je navdušeno sprejela prvo slovensko vlado.

Dragi Dogovori, živeli. Pozdravlja vas vaš zvesti sodelavec Vene. Na vaše zdravje sem popil, sinoči literček vina in s tem, oprostite mi, prebil plafon. Moja glava se je znašla v podu zgorjnjega sosedja, ki je ves zmešan vprašal: »Ja, tovariš, tovariš Vene, upam, da vas ni nič posebnega poslalo iz vašega nadstropja v naše. Reči hočem, da je mogoče priti v naše stanovanje po stopnicah. Ni bilo treba, tovariš Vene, kako naj rečem, priti prav skozi plafon z vaše strani in skozi pod z moje strani.« Ta dogovor z mojim zgornjim sosedom me je zelo razveselil, saj sem poznal, dragi Dogovori, da se sleherni prebivanje plafona konča v resnici na podu. Tudi sinočnje se je.

Sprašujete me, za kaj gre. Zaboga, Dogovoroviči, za prebivanje plafona. Da, da, z litročem vina, kako pa drugače. Kakšna vprašanja so sploh to? Saj imate vendar takšno ime, da vam mora biti vse jasno, mar ne? Ste tisto, čemur pravimo dogovori? Da. Ahi ste potem tisto, kjer se ti dogovori uresničujejo? Da. Od kod vam torej takšna vprašanja. Da, da, gre za dogovor. Toda tudi dogovori imajo svoje plafone in svoj pod. Tudi vi, dragi pisničiči. Vene je prepričan v to, dokaz za to pa je tukajle.

Pridem ti predvčerajšnjim domov na kosilo. Lep dan je bil. Sonce sredi neba. Toplo. Ljudje veseli kakor nikoli doslej. Tudi sam sem tak. Uživač, kakor pravijo v Bosni. Pridem in kar od vrat: »Je tudi pri vas sonce?« Zena me pogleda in reče: »Je, toda videl boš, to sonce bo zelo zobato.« Pogledam jo, naredim nekaj korakov, točno toliko, da pridem od tistega mesta, ki mu pravimo stol, stol pa je, kadar prihajam domov, vedno ob mizi, miza, odkar pomnim, vselej ob kredenci, v kredenci pa že od nekdanj majhna, stara steklenička, vedno polna tiste brezbarvne, vendar tako ljube kapljice. In tako sedam na stol, ob mizo, poleg kredence in tiste stare stekleničke ter iztegmem roko proti njej... Toda, ko se je prsti nežno dotaknejo, v kuhinji nekaj strašno zagrmi, kakor da se je oglasil alarm. Na vse strani zašumi, moji prsti pa se skrčijo, kakor da jih je nekaj oparilo. Pogledam svojo soprotnico, ona pa mene, gledava se kakor dva lačna volkova, potem pa ona spregovori: »Roke k sebi. Odslej se smeš te stekleničke dotikati samo na podlagi dogovora, odpreti jo smeš samo na podlagi sporazuma in iz nje srkati tekočino na podlagi dvanajstine. Ker pa še vedno nisi podpisal dogovora, jo ne smeš niti pogledati...« Sikočim s stola, kakor da mi jih je šele osermajst. »Kakšen dogovor, ko pa je to stekleničko kupila še moja pokojna mamica, iz nje pa je vse svoje življenje po malem srkal moj pokojni oče, naj mu bo lahka ta naša suha

RAPORT NAVADNEGA OBČANA

Plafoni

in kisla zemlja. Kakšen dogovor sploh hočeš, žena?« Gleda me kakor mačka, pa mi s prstom pokaže na mizo. Z izbuljenimi očmi pogledam tjakaj in opazim tam papir, navaden papir, kakor vsak drugi. Vzajem ga in berem na glas: »Dogovor. Ta dogovor podpisujeta Vene, mož tovarišice Vere in Vera, soproga tovariša Veneta v zvezi s porabo alkoholnih pijač v družini Horvat. Po tem dogovoru ima Vene, mož tovarišice Vere, pravico, da na mesec popije največ dvanajstino alkohola. Količina je ta dvanajstina, določa poseben sporazum.« Vzajem torej ta papir in podpisem: »Tako žena, podpisano je.« Ona pa še enkrat pokaže proti kredenci. V njej je bil še en papir. Vzajem tudi tega in hajdi ponovno na branje: »Sporazum. S tem sporazumom se zavezujeta podpisnika dogovora, da bo dvanajstina znašala največ dvanajstino pijač ali liter vina. V mesecih z državnim praznikom je dovoljen pribitek ene steklenice prva.« Tudi ta papir podpisem: Tako, tudi to je podpisano. Tedaj moja žena umakne tisti iztegjeni prst in pravi: »Potemtakem, Vene, v steklenici je pol litra žganja. To je za pet dvanajstin. Ker smo že v četrtem mesecu, je tega žganja dovolj do konca septembra. Toda ker so pred nami meseci, ko lahko pričakujemo goste iz raznih krajev naše republike, je najbolje, da se s posebnim sporazumom zvežeš, da ne boš o tej steklenički niti sanjal, kaj šele, da bi jo uporabljal. Da je temu tako, imaš tu še dodatni sporazum.«

Vzajem še ta papir v roke in začnem brati na glas: »Dodatni sporazum. Z njim se tovariš Vene, mož tovarišice Vere, zavezuje, da ne bo sanjal o steklenici s pol litra žganja vse do konca septembra. Nadzor nad tem an vsemi drugimi sporazumi bo imela tovarišica Vera, soproga tovariša Veneta. Tisti, ki prebije plafon teh dogovorov in sporazumov, bo kritiziran tako, da se bo znašel na podu odgovornosti in sramu.« V redu, žena pravim ti javendan, kakor da mi je vseeno, ali bom še kdaj v življenju še popil eno samo kapljico. In ko sem podpisoval, sem pri sebi psoval vse, kar mi je prišlo na misel. Ko sem to delal, pa mi pravi žena: »To, kar si danes storil, predstavlja, izraženo v sredstvih, 3.894,50 dinarja, to pa je dovolj, da ti ob koncu leta, pravzaprav za novo leto kupim obek, seveda, če ne bo dražja, nadalje spodnje perilo in kapo.«

Ves ta dan sem razmišljal o tem, kako velik osel sem. Naslednjega dne pa nisem več mislil na to, marveč sem namesto domov odšel naravnost v bife na dvanajstino. Ljudje, odvidci, pravijo, da jih je bilo toliko, da so vse rezerve izčrpale do konca leta. Ko sem prišel domov, me je čakala pridiga v zvezi s plafoni. Izkritiziran sem bil do konca. In zdaj sem, dragi Dogovori, na podu mojega zgorjnjega sosedja. Pobjutim se strašno. Veliko pozdravov od vašega prebivalca plafona.

Veneta Horvata

Nadaljevanje na 8. strani

Socialistična zveza v krajevni skupnosti Gradišče

V svojem poročilu na letni konferenci krajevne organizacije SZDL je predsednik Sager našel naslednje pomembne premike, ki jih je organizacija dosegla v sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, predvsem s svetom ZK, pa z osnovnimi organizacijami ZK, odbrom ZZB NOV, RK in DPM:

Na prvem mestu so bile nedvomno priprave in izvolitev nove skupščine delegatov krajevne skupnosti in njenih organov, komisij ter delegacij za zbor KS v občinski skupščini in za samoupravne interesne skupnosti. KK SZDL je preko KO za kadrovska vprašanja, v katerem so sodelovali delegati vseh družbenopolitičnih in družbenih dejavnikov v KS prevzela odgovornost za stalne in ustrezne politične priprave na volitve, za vzpostavljanje delegatskih odnosov in za pripravo predlogov možnih kandidatov za odgovorne funkcije v KS. Seznam evidentiranih možnih kandidatov obsega doslej že nad 300 prebivalcev, aktivno pa je bilo v tem času v politično življenje naše KS vključenih preko 150 ljudi. Uspešno uresničevanje političnih nalog v zvezi z volitvami v naši KS predstavlja prvi konkreten primer nastajanja **enotne fronte** vseh organiziranih socialističnih sil in njihovo delovanje v konkretni akciji. Uspešno razširjenost sej KK SZDL, predkandidacijskih in kandidacijskih konferenc, sodelovanje delovnih ljudi in občanov, javnost dela, skupno oblikovanje kadrovskih meril, visoka stopnja soglasnosti pri izbiri kandidatov, skupno demokratično oblikovanje zaprtih

list itd., je potrdila tudi udeležba na volitvah — okrog 88,6 odstotka. Ob tej priliki je potrebno posebno priznanje izreči članom KO za kadrovska vprašanja, za njihovo, lahko rečem, neprekinjeno delovanje, odgovornost in trud, ki je bil potreben za številne uspešne razgovore s posamezniki in za opravljanje vseh drugih političnih pa tudi čisto tehničnih opravil.

Hitrejši oziroma počasnejši razvoj samoupravljanja v KS je v precejšnji meri odvisen od ustrezne statutarne ureditve novih odnosov v KS. Tega so se v Gradišču dobro zavedali. Neustrezna ureditev teh vprašanj lahko povzroči ponovno odtujevanje odločanja delovnih ljudi in občanov oziroma krepitev moči in pooblastil v okviru ožjih organov ali celo pri posameznikih. V okviru komisije za pripravo osnutka statuta KS Gradišče so se po javni razpravi in pismenem pozivu zbrala in usklajevala številna mnenja delovnih ljudi in občanov, dokler statut na zboru občanov ni bil sprejet. Po sprejetju statuta se je KK SZDL skupaj z drugimi družbenimi dejavniki zavajanje sprejetih določil, ističasno pa tudi za dograjevanje statuta, kjer je to potrebno. S tem v zvezi smo skupaj z dru-

gimi družbenimi dejavniki začeli razpravo o posameznih dejavnostih v okviru KS, mislim na področja varstva otrok, socialne vzgoje, zdravstva, komunalne dejavnosti, stanovanjskega gospodarstva, urbanizma, preskrbe, varstva okolja do narodne obrambe, da bi s tem olajšali delo komisijam pri KS oziroma da bi kolikor koli pripravljene stopili k pravi načrta za nadaljnji kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni razvoj KS. To nalogo je sedaj prevzel svet KS.

S konstituiranjem KS po novem statutu smo sklenili prvo fazo preosnove KS. Sedaj smo v drugi fazi in sicer v fazi temeljitejše vsebinske preosnove same baze krajevne skupnosti in temeljnih organizacij združenega dela in ustvarjanja pogojev za neposredno vključevanje delovnih ljudi in občanov v dejavnost krajevne skupnosti in za uspešno delo delegacije in delegatov v skupščini krajevne skupnosti, občinski in mestni skupščini ter samoupravnih interesnih skupnostih. Menimo, da bomo morali v SZDL ta proces združevanja organiziranja in sodelovanja občanov pospeševati predvsem prek zborov stanovalcev in vključevanjem hišnih svetov v samoupravni organizem krajevne skupnosti.

V zvezi z delovanjem obeh delegacij je še vrsta odprtih vprašanj. Najprej smo se skupaj s KS zavzemali za zagoto-

vitev praktičnih pogojev za njihovo delovanje in v tem uspehi, potrebno pa je ugotoviti, da tako v KS kot v DPO na eni strani kot v delegacijah in pri članih delegacij na drugi še ne skrbimo dovolj za njihovo uspešno vsebinsko delovanje, mislim predvsem na oblikovanje skupnih stališč, da je pomanjkljiva medsebojna obveščenosť, da skrajšani postopki otežkočajo demokratične razprave itd. Dejansko se moramo vsi organizirati za potrebe delegatskega sistema ter oblike dela in različnega gradiva prilagajati potrebam delegatov ter delovnim ljudem in občanom, tako da bo čimbolj pregledno, kratko, razumljivo in ustrezno pripravljeno. Predvsem pa **bodo potrebni pogostejši stiki članov delegacij z volilci**, organizatorji takih stikov pa bodo morali biti organi KS in vodstva družbenopolitičnih organizacij. Tudi delegacije in delegati bodo morali storiti vse, da bodo sproti obveščali volilce o delu skupščin ter o svojem delu in prizadevanjih v skupščinah. Prav bi bilo, da temu vprašanju v razpravi na današnji konferenci posvetimo več pozornosti.

Dogodki v zvezi s predlogom rekonstrukcije Prešernove in Levstikove ceste, so nam pokazali, da so delovni ljudje in občani močno zavzeti, da ne sodelujejo samo pri odločanju o vprašanjih, ki so povezana z razvojem njihove temeljne or-

ganizacije združenega dela, ampak tudi o tistih, ki se nanašajo na življenje v krajevni skupnosti. Zato se ne bomo mogli več gibati le v mejah poznane in preizkušene. Treba bo zelo pogumno in sistematično razvijati odnose med posameznikom oziroma družino, stanovalci blokov, stolpnice, soseski in krajevno skupnostjo. Politični delavci v KS čutijo odgovornost, da našim delovnim ljudem in občanom z ustrezno samoupravno in politično organiziranostjo v mikrosocialnem okolju omogočijo, da ne bodo samo ali pa predvsem predmet, ampak tudi aktivni, zavestni soustvarjalci novih družbenih odnosov, da bodo dali svoj nesebičen prispevek h graditvi samoupravnega in političnega življenja v krajevni skupnosti.

V umetniškem programu so sodelovali Nada Bavdeževa, Marjana Brecljeva, Mira Danilova, Sonja Hočvarjeva, Mila Kačičeva, Ladko Kerošec, Rudolf Franci, Vida Levstikova, Katja Levstikova, Zdenka Lukčeva, Ivanka Mežanova, Duša Počkajeva, Majda Potokarjeva, Ksenija Vidaličeva-Zebre, Iva Zupančičeva, mladinska skupina »Nomenklatura«, otroški pevski zbor osnovne šole »Majde Vrhovnik«, razstavljali pa so Stojan Batič, Jože Čiuha, Dragica Čadež, Peter Černe, Alenka Gerlovič, France Godec, Vera Horvat, Tone Lapajna, Janez Pirnat, Stefan Platin, Tinca Stegovec.

Nadaljevanje s 7. strani

kasneje z zvezdicami. Ljudje so jih trumoma kupovali, čeprav je policija zapirala kupovalce in prodajalce, nekoga celo ubila.

Medtem so bile že formirane grupe Narodne zaščite, ki so zbirale orožje ter pazile na gibanje narodnih izdajalcev.

Po streljanju aktivistov na Turjaku je policija preostale aktiviste izpuščala in ti so se takoj javili na delo. Z njimi smo sestavili zasilne rajonske odbore OF. Zadnji teden pred osvoboditvijo je okupator grozil, da bodo zaprti ali celo streljali družine vidnih aktivistov in borcev. Mnogo družin se je umaknilo iz svojih stanovanj, vendar so kljub temu neustrahovano sodelovale v pripravah na osvoboditev.

Oboroženi oddelki Narodne zaščite so imeli polne roke dela. Razoroževali so Nemce in domobrance ter čuvali javne zgradbe. Domobranci so vse do ure premirja razstreljevali svoje utrdbe na gradu, blizu Cekinovega gradu razstrelili dva rova z municijo, pokončevali in uničevali vse, kar so mogli, med drugim tudi klavnico in hladilnico. Še celo na dan osvoboditve so grozili, da bodo poglani v zrak vsa javna poslopja in zastupili vodovod. Le pravočasnemu in odločnemu nastopu NZ gre zahvala, da domobranci v obupanem besu niso povzročili hujšega zla.

Zadnje dni pred osvoboditvijo so se pomikale proti Gorenski nepregledne karavane beguncev s podeželja. Ljubljanci so jih prepričevali, da so žrtve lažne propagande in naj se vrnejo na svoje domove. Nekateri so res prepričali, velika množica pa je nadaljevala pot v neznanost. V noči od 8. na 9. maj in še v jutranjih urah 9. maja je ljubljanski tlak bobnel od korakov in vozil umikajočih se domobrancev in Nemcev.

Medtem pa je bila borbena Ljubljana s tisoč vezmi povezana z osvobodilno vojsko. Zaščitniki in obveščevalci so se drzno prebijali iz ograjenega mesta in skozi fronto do štaba VII. korpusa, da so do potankosti poročali o dogajanjih

Prihod prve slovenske vlade je organizirano pričakala tudi ljubljanska mladina.

v Ljubljani. Nazaj v mesto pa so prinašali najlepšo vest — svoboda je blizu.

O polnoči med 8. in 9. majem je začelo premirje — po vsej Evropi so morali Nemci in njihovi hlapci položiti orožje.

Zaščitniki so bili vso noč v akciji, tisti, ki so ostali doma, pa so se mrzlično pripravljali na veliki dan. Povsod so jemali iz varnih skričališč zastave, transparente in cigarete, žene so pekle drobno pecivo. Vodstvo OF in Narodne zaščite je v Košakovi slaščičarni v današnji Copovi ulici nepretrgano sprejemalo poročila in dajalo navodila. V Blasnikovi tiskarni so hoteli tiskati slavnostno številko Slovenskega poročevalca, ki je šla ob 7. uri že od rok do rok.

9. maja ob 5. uri zjutraj so se z glavne železniške postaje oglasile sirene. Glas svobode!

Začel se je nov dan, začetek svetle bodočnosti. Bilo je, ko da se je na mah pomaknilo v pozabo vse zlo, ki so ga ljudje doživljali še včeraj. Tisoči so krasili okna in vrata z zelenjem, pripravljali šopke za osvoboditelje, razobešali zastave in zastavice. Čez širino cestišč so spretne roke razpenja-

le napise s pozdravi osvoboditeljem.

Še pred 7. uro so bile ulice prepolne srečnih ljudi, ki so nosili cvetje, zastavice in skromna darila. V gostih špalirjih so množice navdušeno pozdravljali pešce, kolesarske patrolje, konjenike, motoriste in avtomobiliste in jih zasipali s cvetjem. Prvi so prišli v Ljubljano borci oficirske šole Glavnega štaba NOV in POS. Za njimi so se proti Siški pomikale udarne enote XXIX. Hercegovske divizije. Sledile so enote VII. korpusa — najprej XV. divizija, proti večeru pa še XVIII. divizija. V vseh enotah XV. in XVIII. divizije je bilo mnogo ljubljancov in ljubljank, največ pa v X. brigadi XVIII. divizije, to je v ljubljanski brigadi. Med posameznimi enotami borcev pa je korakala v povorki ljubljanska mladina, ki je kljub vohunskemu sistemu po šolah ohranila čisto vero v uro zmage.

»Povsod je bilo toliko navdušenja, da smo pozabili na svoje, ki smo jih najbolj želeli videti,« je pripovedovala Stefka Brezarjeva. »Partizani so skakali z voz in objemali svoje, znanice in neznane ljudi, medve s hčerko pa nikogar od

naših nisva videli. Čakala sem sina, hčer in zeta.« Mnogo ljudi je med borec VII. korpusa zaman iskalo svoje najdražje. Nekateri so sicer že dobili sporočilo, da so padli, a so vendarle še upali. Drugi so šele ob tej uri spoznali, da se ne bodo nikoli več vrnili. Toda ta dan so bili prav vsi borci vsem hčere, sinovi, bratje in sestre. Kot svojim najdražjim so jim ponudili prenočišče in jih pogostili.

Medtem pa so aktivisti po vseh rajonih določali zbirališča za slavnostni sprejem vlade, povsod so pripravljali transparente.

10. maja je prišla v Ljubljano prva slovenska vlada. Ljubljana je bila že od vsega začetka najtesneje povezana z razvojem ljudske oblasti. Odbori OF, ki so zrasi v Ljubljani prej kot drugod po Sloveniji, so bili prvi zametki ljudske oblasti. V Ljubljani se je 16. septembra 1941 Vrhovni plenum OF konstituiral v Slovenski narodnoosvobodilni odbor — SNOO, prvo predstavništvo ljudske oblasti na Slovenskem. V najtežjih pogojih je poslala Ljubljana več sto pozdravnih resolucij Slovenskemu Narodno osvobodilnemu Svetu — SNOS, prvemu slovenskemu parlamentu, ki je 19. in 20. februarja

1944 zasedal v Črnomlju. Spremljala je njegovo delo in razvoj vse do proglastitve vlade v Ajdovščini in mrzlično pričakovala njen prihod v Ljubljano. Od začetka Tržaške ceste dalje je prihod vlade navdušeno pozdravljalo več tisoč ljubljancov, na Kongresnem trgu in v bližnjih ulicah pa je več deset tisoč ljudi vzvalovilo in s prekipevačim navdušenjem vzklikalo, ko so se na balkonu univerze pojavili člani vlade in predsedstva SNOS. Prvi je pozdravil vlado pesnik Oton Zupančič, ki je bil še včeraj konfiniran v bolniški sobi. Za njim je spregovoril Boris Kidrič, prvi predsednik slovenske vlade. Rekel je med drugim: »Preživljamo zgodovinski trenutek, ko se je s prestolnico Slovenije, svobodno belo Ljubljano, združila prva narodna vlada Slovenije v slovenski zgodovini, vlada, ki je bila postavljena kot rezultat naše osvobodilne borbe.« Za Kidričem je zbrano množico pozdravil še predsednik SNOS, Josip Vidmar. Ob vsakem govoru je dajala nepregledna množica glasno duška svoji prekipevačji sreči, svojemu navdušenju.

Še dolgo po končani slovenski s Kongresnega trga donel glas harmonike in petje. Ljubljana je slavila do poznih nočnih ur. MARICA ČEPE

Mimohod partizanov, osvoboditeljev Ljubljane, 9. maja 1945 pred pošto.